

ЧЛАНЦИ

Ифигенија РАДУЛОВИЋ*, Снежана ВУКАДИНОВИЋ**

ДОКИМАСИЈА ПРОТИВ ФИЛОНА¹
ИЛИ О ЛОШИМ ГРАЂАНИМА И ЧЕСТИТИМ
СТРАНЦИМА

ABSTRACT: *According to Lysias' oration 31 the paper deals with the relationship citizens – noncitizens, i.e. metics, and their rights, exploring this relationship with regard to moral values. It also deals with the institutional procedure of dokimasia which was established after the restoration of democracy in Athens in 403 BC in order to prevent the immoral and inappropriate citizens from running a campaign and from being elected public officials. The paper is accompanied by the first translation of this Lysias' oration into Serbian.*

KEY WORDS: *dokimasia, Lysias, citizenry, aliens/metics, rights, axiocratic values, the Thirty, democracy*

Лисија је атички беседник бурног периода атинске историје.² Као Сократов ученик, имао је формално филозофско образовање, а као

* Ауторка је редовна професорица на Филозофском факултету у Новом Саду

** Ауторка је ванредна професорица на Филозофском факултету у Новом Саду

¹ Чланак и превод са старогрчког су фазни резултат на истраживачком пројекту Матице српске „Антика и античко наслеђе- нови увиди” под руководством проф. др Ненада Ристовића.

² Лисија (ска. 445-380. године пре нове ере), беседник из александријског *Канона*. Био је пореклом са Сицилије, а отац Кефал се на Периклов позив доселио у Атину и стекао статус метека исотела, с правом стицања имовине. У Пиреју је његова породица имала производњу оружја, што им је у времену бурних ратова доносило огромне приходе. Због свог богатства Кефалови синови су образовани са најистакнутијим атинским грађанима и уживали су велики углед све до рушења демократије 404. године пре нове ере. Тада им је власт Тридесеторице конфисковала имовину. Полемарх, Лисијин брат, убијен је без суда и пресуде, а Лисија је исту судбину избегао бекством. Од тада је помагао финансијски и у оружју атинске демократе, на чијем челу је био Трасибул, који су коначно срушили тиранску власт Тридесеторице 403. године пре нове ере. После ресторације демократије, Лисија почиње да се бави логографским

представник атинске демократије у колонији Турију и практично политичко. Ту у Турију се упознао и сарађивао са Тисијом, оснивачем сицилијанске реторске школе, преко кога је и уведен у свет софистичке реторике. Лисија ће, међутим, интензивније почети да се бави беседништвом тек после рестаурације демократије у Атини 403. године пре нове ере, пре свега оптужбом Ератостена, једног од Тридесеторице тиранина, за братовљево убиство.³ Саставио је више од четири стотине беседа, од којих су нам сачуване тридесет и четири.

На значај реторских текстова као историјских извора и „рудник који није експлоатисан“⁴, указао је, седамдесетих година прошлог века, највећи познавалац Лисијиног беседничког дела Кенет Доувер.⁵ Лисијини реторски списи постали су откровење и један су од ретких извора који нису писани са елитистичко-аристократског аспекта, какав су имали списи његових старијих или млађих савременика Антифонта, Андокида, Тукидида, Ксенофонта, Платона, и др., који су у науци до тада били једини извори за проучавање Пелопонеског рата (431-404), његових последица и друштвено-политичких збивања у Атини на крају 5. и почетком 4. века пре нове ере. Лисија, као метек и становник Атине без грађанског права, коме је то право измакло због једног процедуралног недостатка, један је од најинтересантнијих аутора који пружају „другачије“ читање тих бурних догађаја. Лисија би могао да се назове *ибеседником грађанског рата* с обзиром на то да су његове беседе најбољи одраз⁶ времена рушења демократије 404. и њеног поновног успостављања 403. године пре нове ере, као и страха у потоњим годинама да се демократија поново не укине.

Лисија је написаонајвише беседа о тзв. процесима докимасије. Из његовог беседничког корпуса издваја се чак пет тог карактера: *У корист Мантитеја, Одбрана од оптужбе за укидање демократије, Против Еуандра, Против Филона* и фрагментарна беседа *Против Ерикси-маха*. Докимасија је била „превентивна“ мера која се примењивала пред

занатом, тј. писањем беседа за друге. Познато је да је написао и одбрамбену беседу за свог учитеља Сократа, коју је Сократ одбио из принципијелних разлога. И. Радловић, Г. Маричић, *Андокид, беседник који је једном погрешио*, Београд-Нови Сад: ННК – Филозофски факултет у Новом Саду, 2013, 32-34.

³ И. Радловић, Г. Маричић, *Против Ератостена* или како је једно убиство прошло некажњено, *Lucida Intevalla* 47 (2018), 55-73.

⁴ K.J. Dover, *Marginal Comment, a Memoir*, London: Duckworth, 1994, 157.

⁵ K. J. Dover, *Lysias and the Corpus Lysiacum*, Berkeley and Los Angeles, University of California Press 1968.

⁶ И. Радловић, *Λογοδικαγοιοί ретора Лисије као извор за историју Атине с краја 5. и почетка 4. века пре нове ере* (магистраска теза), Нови Сад, Филозофски факултет, 2004.

Већем када је требало да се испита⁷ да ли јепотенцијални кандидат за булеуту (већника)законски и морално подобан (ἄξιος) да врши ту државну функцију. То значи да је морао да докаже своје атинско порекло с мајчине и очеве стране, односно да је атински грађанин,⁸ као и да у току свог дотадашњег живота није начинио никакав јавни, као ни приватни преступ, како потврђује и друга Лисијина беседа *У корист Мантитеја*, у којој се каже да је „у процесу докимасије право да се полаже рачун за цео живот.“ Ова мерасе још примењивала и при избору за архонте.⁹

Функција докимасија је да обезбеди интегритет државне институцијеВећа, као и архонтата од ма каквог спољног наметања и утицаја. Беседе везане за процесе докимасије не постоје пре 403. као ни после 380. године пре нове ере, што се подудара с временским интервалом од рестаурације демократије у Атини до нешто после закључења Коринтског рата (395-387. год.пре н.е.). Веће није имало законодавну власт и њени чланови бирали су се жребом из грађанства како не би долазило до злоупотребе положаја. Међутим, у пракси сепоказало да то није увек био случај и да су одређене политичке групе на разне начине успевале да у Веће „убаце“ своје присталице, чиме су успевале да врше утицај на политички живот у Атини. Тако се десило да су за време владавине Четири стотине 411. године пре нове ере Пробуле чинили само присталице олигархије које су спремале дневни ред за Скупштину, и припремале преврат, тако да важна питања за демократску страну, представнике народа, нису могла да дођу на ред, чиме је рад Скупштине заправо био блокиран, и подвргнут формалном одлучивању оног што су „противници народа“ желели.

Ако би се процесом докимасије показало да кандидат није подобан, он не би био кажњен никаквом материјалном или другом казном, али испитивани кандидат, уколико су се оптужбе за које су га теретили показале као истините, није могао да добије функцију за коју се кандидовао.

⁷ Или преиспита (позове на одговорност εἰθύνη) по окончању државне функције. Докимасија је нека врста надзора.

⁸ Атинско грађанско право је имао само онај становник Атине чија су оба родитеља била Атињани. Тај закон је увео Перикле ради ограничавања броја грађана у Атини. У изузетним случајевима, то право је давано и заслужним становницима Атине који нису по оцу и мајци били Атињани. Тако су Атињани дозволили да сам Периклов син, Перикле, чија је мајка била странкиња Аспасија, буде уписан у списак атинских грађана, Plut. *Per.*37.Cf. I.Radulović, *Citizenship in Ancient Greece – Athens and Sparta: Terms and Sources*, S. G. Ellis, G. Halfdanarson, A. K. Isaacs(eds.), *Citizenship in Historical Perspective*, Pisa: Pisa University Press, 2006, 25-35.

⁹ О чему сведочи друга Лисијина беседа под бројем 25. Cf. И. Драганић, *Одбрана од оптужбе за укидање демократије - Лисијин политички памфлет против колективне кривице, Истраживања* 23 (2012), 81-93.

Беседу *Против Филона* Лисија је као логограф, писац беседа за клијенте, написао за неког, нама непознатог члана Већа, који је претходне године обавио своју функцију и који је пред Веће иступио по принципу *ὄβουλόμενος* с намером да докаже да Филон из деме Ахарне, кандидат за већника, није достојан (*ἄξιότητιᾶσθαι*) функције, тј. није подобан за тај јавни положај.

Време изговарања беседе ставља се у године одмах после ресторације демократије у Атини, тј. 403/2. године, што закључујемо на основу одељка 19. Међутим, одељак 27. који каже „у то време“ оставља могућност да је изговорена нешто касније, тј. до године 398. пре нове ере.

У овој беседи, као уосталом и у другим Лисијиним беседама, нпр. *Одбрана од оптужбе за укидање демократија*¹⁰, Филону се на терет пре свега ставља неутралност у демократско-олигархијском сукобу током владе Тридесеторице тирана 404. године пре нове ере. Чини се да је такав био и генерални став Атињана, повратника у град послерушења Тридесеторице, којима је сећање на те догађаје било свеже, а ратне ране још незацељене. У Атини је постојао¹¹ и један стари Солонов закон који је налагао да се онај ко заузме неутралан положај казни атимијом, тј. губитком грађанског права.¹² Лисија овај закон и његове последице не помиње изричито у једном делу беседе, мада се цела беседа на томе базира и има огорчени тон, разочаран што људи, који су својим животом и делима доказали да заслужују сва грађанска права, немају их због свог порекла, док, с друге стране, они који су својим рођењем добили грађанска права и тиме и све привилегије које уз то иду, ништа својим делима нису учинили за полис, чак су му наносили штету, а у најблажем случају нису ништа чинили њему укорист. Тужилац се током читање беседе осврће само на Филонов „грех против полиса“, не помињући други захтев докимазије, тј. не испитујући његово порекло, које је, вероватно, било свима јасно.

Оптужбе против Филона показале су се као основане и Филон није могао да постане већник. Но, чини се да је Филон пре осуђен због једног другог неморалног чина, а не става који је имао током грађанског рата да не учествује у заједничком подухвату рушења Тридесеторице. Како се показало, Филон је злостављао и пљачкао своје сиромашне

¹⁰ В. претходну белешку.

¹¹ О аутентичност тог закона в. V. Bers. *Solon's Law Forbidding Neutrality and Lysias 31, Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte* 24/ 3 (1975), 493-498 и нешто старија студија о овом закону, на коју се претходна позива, J.A. Goldstein, *Solon's Law for an Activist Citizenry, Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte* 21/4 (1972): 538-45.

¹² Arist. *Ath. Pol.* 8.5.

суседе-суграђане у време грађанског рата, уместо да их помаже. И још горе, напустио је своју мајку, не удостојивши је прикладне сахране. То је био сраман злочин и велики грех,¹³ и управо је такво његово понашање свим Атињанима говорило о његовом карактеру. Без обзира на то да ли су Атињани знали или не за стари Солонов закон о неутралности, на основу Лисијине беседе можемо закључити да је расположење према таквим грађанима било негативно и да се поред очите Филонове аморалности, његова неутралност, како за самог Лисију тако и за тужиоца, заправо тумачила као антидемократско расположење. Највећи Филонов грех према полису јесте његово нечињење; нечињење, између осталог, и према мајци. У том контексту се доводи у везу и Филонов недостатак емпатије, како према својим суграђанима, тако и према најрођенијима, односно родитељу. Зато, иако је у оба случаја могао нешто да учини, а у политичком је чак имао могућности да помогне борцима за демократију, јер није био скромног имовинског стања, он није ништа урадио. Ево тих оптужби:

„Сетите се зашто сте некад одавали признање људима који су се показали корисним за полис а кажњавали одузимањем грађанских права лоше грађане. Показало се, наиме, да је било и једног и другог. Зато то треба учинити, више због оних који ће доћи на свет него због оних који су већ рођени, да не би ни на који начин покушали да буду кварни, већ да би се припремали и били вољни да постану честити грађани.

Промислите још и ово! Изгледа ли вам да ће се он старати око полагања заклетви¹⁴, тај који је делима издао богове отаца? Да ли ће тај ишта ваљано смислити за државно уређење, кад већ није помислио да учествује у ослобађању отаџбине? Да ли ће, пак, тај не да чува, тај који се није удостојио да учини оно што је већ установљено? Доликује ли да се пре ода признање ономе који се, макар и последњи, није појавио у опасностима, него онима што су

¹³ На вежност сахрањивања покојника, а посебно оних у крвном сродству подсећа нас и Софоклова трагедија *Антигона*. Не треба заборавити да су стратези, иначе победници у поморској бици код Аргинуса, због необављеног погребног чина погинулим Атињанима осуђени на смрт. Diod. 13.101.1. О овом процесу в. А. Andrews, *The Arginus Trial*, *Phoenix* 28 (1974), 112-122; D. Kagan, *The Fall of the Athenian Empire*, Ithaca and London, 1987, 354; P. Cloché, *L'affaire des Arginuses*, (406 avant J. -C.), *RH* 130 (1919), 4-68; L. A. Asmonti, *The Arginusae Trial, the Changing Role of "Strategoi" and the Relationship between "Demos" and Military Leadership in Late Fifth Century Athens*, *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 49 (2006): 1-21; Alexander Rubel, *Afterlife and the Living. The Arginusae Trial and the Omission of Burying the Dead*, *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne* 59 (2015), 277-297.

¹⁴ Заклетва коју су давали већници.

толико допринели успеху? Срамно би било кад бисте њега једног, који је омаложавао све грађане, одабрали за већника. Видим да су неки спремни да му сада помогну и да вас моле за њега, пошто мене нису могли да убеду. Међутим, када су опасности биле највеће и ваше борбе најжешће, а награда је била управо државно уређење, зар није требало тада да се бори за слободу, а не само за већничку функцију? Тада га нису молили да вама помогне и целокупном полису, да не изда ни отаџбину ни Веће, чији сада тражи да буде члан, немајући права на то, док су други за то подметнули леђа. Он сам, булеуте, нема право да се љути ако у томе не успе. Наиме, ви њега не лишавате грађанских права, него је он самог себе ономад лишио¹⁵ кад није прихватио да буде уз вас и да се тако бори за Веће. Но, сада је радо дошао да буде изабран на функцију.“ (30-34)

Беседом *Против Филона* логограф и непознати булеута протестују због важећег закона о грађанским правима. Као метек, без грађанских права, Лисија у центар пажње ставља питање странаца и њихових права спрам честитости, као и питање грађанина и однос његових права и дужности служећи се *антитезом*. Он пореди (σύγκρισις) дела која су за полис учинили грађанин и метек, упоређујући сходно томе и њихова права, доказујући да су се метеци према полису понели достојније и боље него сами атински грађани. Метеци као странци насељеници у Атини чинили су велики део Трасибулових снага¹⁶ иако нису имали никакву обавезу, осим да плаћају намете. Ипак, не треба губити из вида да су имали интерес да се врате у Атину, где су имали предузећа¹⁷, да су се надали животу као пре владе Тридесеторице, као и то да су се неки од њих можда борили из освете у нади да ће за заслуге и добити грађанска права.

Кудећи (ψόφος, реторско средство) Ератостена¹⁸ и Филона, два атинска грађанина који нису одани полису већ новцу и своје добро стављају изнад добра заједнице, и брижљиво сликајући њихове карактере (ἠθολογία), Лисија покушава да промени слику односа грађанин-метек и метек-грађанин, критикујући „политолатрију“, као неправедну и штетну по полис и суграђане, и захтевајући нови приступ

¹⁵ Алузија на поменути Солонов закон о неутралности.

¹⁶ P. Krentz, *The T hiriyat Athens*, Ithaca and London: Cornell University Press, 1982, поглавље: Civil War.

¹⁷ B. I. Radulović, Family Business in Classical Athens 5/4th Century BC. The Case of Three Orators (Lysias, Isocrates, Demosthenes), *Balkans Law Review*, 16/6 (2003), 36-39.

¹⁸ Једног од Тридесеторице тирана, у беседи која се у Лисијином корпусу налази под бројем 12.

грађанству спрам аксиократије. Он чак сматра да управо зато грађани, као привилеговани рођењем, и треба да буду строже кажњени за неутралност и нечињење добра полису:

„Ко вас не би с правом оптужио да сте метецима, због тога што нису похрлили у помоћ народу, доделили признање вредно нашег полиса, а њега, који је противно својим обавезама издао полис, заштоне бисте казнили, ако не неком другом већом казном, бар одузимањем грађанских права сада?“ (29)

С обзиром на лош призив који је носила реч метек¹⁹ (као данас мигрант), Лисија је хтео да постигне две ствари: да прикаже оптуженог у лошем светлу, али и да метеке „очисти“ од стереотипа и укаже на њихову улогу у одбрани демократског поретка.²⁰ То се може осетити и у беседи *Против Ератостена* када Лисија говори о својој породици која је, иако насељеници у Атини,²¹ била поштована као атинска породица. У корист аксиократије у односу на „политолатрију“ Лисија подвлачи и један куриозитет. Говорећи да су се грађани, а заједно с њима и неграђани, атински метеци борили за ослобађање полиса од олигархијске тираниде, Филон, атински грађанин се сам одрекао свог грађанског права, и отишао је да постане метек у Беотији. Дакле, он је превласт дао свом имању пре него грађанству, супротно оном што је већина метека сањала, а то је да добију атинско грађанско право. С обзиром на ту чињеницу, анонимни булеута се пита, како сада, после свих опасности које су други грађани и неграђани прошли и ризиковали иметак и живот, треба дати грађанске привилегије Филону који се одрекао грађанске дужности.

Амнестија је омогућавала и антидемократским присталицама кандидовање на јавне функције, осим у случају да су то били сами чланови Тридесеторице тирана и њихови најближи помагачи Једанаестиорица и Десеторица.²² Ова кратка беседа доказује да је пракса докима-

¹⁹ Насељени странац, међу којима је био и беседник Лисија.

²⁰ О поређењу и заслугама *лошег грађанина и доброг метека* в. Geoff Beckwell, *Lysias 12 and Lysias 31: Metics and Athenian Citizenship in the Aftermath of the Thirty*, *Greek, Roman and Byzantine Studies*, 40/1 (1999), 5-22.

²¹ Cf. I. Radulović, G. Maričić, *An Athenian as an Emigrant and an Alien as Immigrant in Athens: the cases of Andocides and Lysias*, S. Vukadinović, S. Boškov, I. Radulović (eds.), *Migrations from Antiquity to the Present Days*, Novi Sad: Faculty of Philosophy, Center for Historical Research, 2020, 433-444.

²² После поновног успостављања демократије у Атини 403. године, амнестијом су амнестирани сви, осим олигархијске власти: Тридесеторице, Једанаестиорице и Десеторице. Аристотел (*Arist. Ath. Pol.* 39) тврди да су неки од Тридесеторице, Једанаестиорице у Пиреју и Десеторице у Атини могли бити амнестирани (P. Krentz, *The Thirty at Ath-*

сије уведена управо после рестаурације демократије као предострожна мера с намером да се у државне органе не уврсте људи који би можда могли да угрозе демократски поредак. Неутралност и пасивност, по Лисији и његовом анонимном клијенту, не сме да се прашта, већ је кандидат требало да буде осведочени борац за демократију. Мада је на снази била амнестија, чији је циљ био помирење, тек обновљена демократија није допуштала да се неки антидемократски елемент убаци у демократске институције и поново почне да ради на њену штету, као што се десило двапут, 411. и 404. године пре нове ере. Атињани су увели предостројне мере да им се не би поново догодило рушење и укидање демократије под ма којим изговором.²³

Иако Лисија није имао атинско грађанско право, те није непосредно могао да учествује у доношењу одлука за полис, његове беседе су сведочанства „*alteriuspartis*“ и посредно су покушавале да утичу на промену става Атињана према грађанима и неграђанима (метецима) на једини могући начин, као логографски списи, и то кроз демократске институције суда и Већа, инсистирајући на вредностима које један атински грађанин мора да поседује да би могао да се назове *πολίτης* и спрам тога тражи своја права и привилегије. У светлу грађанских сукоба и покушаја помирења чланова заједнице, у којој сама заједница одређеним категоријама друштва одриче слободе, права и признања, беседом *Против Филона* Лисија указује на то да лош грађанин није ништа вреднији и заслужнији за своја права самим својим рођењем као грађанин, већ да би та категорија требало да се стиче заслугама.

ДОКИМАСИЈА ПРОТИВ ФИЛОНА XXXI

1. Сматрао сам, булеуте, да се Филон никад не би толико осмелио да пожели да дође пред вас на испитивање. Али пошто је смео у много чему, а не само у нечему, и ја сам дошао у Веће заклевши се да ћу полис посаветовати најбоље што могу 2. јер у заклетви стоји да обелоданимо уколико неко зна за некога, од оних који су жребом изабрани, да није

ens, р. 104) уколико би у процесима докимасије или полагања рачуна доказали да су невини. С друге стране, Лисија (13. 88–90) каже да се амнестија односила само на оне две стране у сукобу које су положили заклетву између себе да се неће светити једна другој, тј. они из Филе са „онима из града“ В. И. Драганић, Лисијина беседа *Против Агората* као историјски извор, *Истраживања* 22(2011), 43–64. Више о амнестији и беседама које се позивају на амнестију в. И. Радуловић, Г. Маричић, *Андокид, беседник који је једном погрешио*, 49, 80–82, 185, 198–199.

²³ У претходна два је то био изговор враћању уставу отаца и пораз у рату са Спартом, где је наводно спартанска страна условила рушење демократије.

подобан да буде булеута. Е, ја ћу овог овде Филона тужити, наравно, не чинећи то из неке личне мржње, нити подстакнут навиком да пред вама говорим, него због тога што сам уверен у мноштво његових кривичних дела и што се држим заклетве коју сам дао. **3.** Знајте да ћу га ја, иако нисмо имали подједнаку припрему, дискредитовати у смислу какав је и како се покварено понео. Ако бих ја, ипак, изоставио нешто при изношењу оптужбе, не би било праведно да то буде у његову корист, већ, штавише, да буде кажњен због оног што сам основано изнео. **4.** Наиме, немогуће је да довољно кажем због непознавања свега онога што је он учинио, али и то је довољно да се сазна о његовој покварености. Тражим од вас, који сте вештији од мене у говору, да докажете да су његови злочини већи и на основу оног што ја будем изоставио, и сами опет да осудите Филона на основу онога што знате. Наиме, не треба ви да закључите какав је он човек само на основу оног што ја изнесем. **5.** Ја кажем да није праведно да неки други већају вама као булеуте, поред тога што имају право грађанства, већ да то и желе. Међу њима је, свакако, огромна разлика, нарочито када је овај полис у благостању и када је у невољи, због тога што сматрају да је нужно да и они својим делом учествују у његовим несрећама као што учествују и у срећи. **6.** Наравно они који су по рођењу грађани, а мисле да је свака земља у којој, ако имају све што им треба, отаџбина²⁴, јасно је да би се ти такви, занемарујући заједничко добро полиса, окренули својој личној користи због тога што за отаџбину не сматрају полис него своју имовину. **7.** Ја ћу, дакле, доказати да је овај овде Филон ставио своју личну безбедност изнад опште опасности полиса и да је сматрао да је боље да он безбедно живи него да спасава полис излажући се опасности, као што су то чинили остали грађани. **8.** Он је, булеуте, када је полис задесила несрећа—које се ја, колико сам приморан толико и присећам – протеран из града од Тридесеторице. Заједно са осталим грађанима боравио је на селу, а када су људи из Филе²⁵ сишли у Пиреј²⁶ и окупили се не само они са села и поља, него и они из туђих крајева, једни у Атини, други у Пиреју, и свако је помогао отаџбини колико је могао, он је радио супротно осталим грађанима: **9.** сакупивши своју имовину, отишао је одавде у туђину и плативши боравишну таксу, живео је код заштитника на Оропу. Више је волео да буде метек код њих, него грађанин са вама. Нити се, пак, предомислио, као

²⁴ Принцип Ubibene, ibipatria.

²⁵ Фила је мало утврђење у атичкој деми Декелеји, на граници између Атике и Беотије. Ту је прву своју победу над олигарсима извојевао Трасибул, који је, са малобројним атинским избеглицама, пошао из Тебе. Успут су му се придружили други грађани, метеци, чак и робови.

²⁶ Устаници које је предводио атински стратег Трасибул.

што су то учинили неки грађани када су видели да су они који су дошли из Филе успевали у оном свом подухвату. Није ни тражио да учествује у тим успесима, већ је више желео да се врати када све буде потпуно срађено, него да са осталима дође и учини нешто што би било у користи заједничке државе. Није дошао у Пиреј, нити је био у неком месту где би се ставио под ваше заповедништво. **10.** Управо супротно! Шта би тај тек онда урадио да нисмо хтели нешто да предузмемо, а ето усудио се да нас изда иако је увиђао да успевамо!? Они који нису, због личних несрећа учествовали у опасностима које су задесиле полис, ваља да добију неки опроштај, јер никоме се ниједна несрећа не догађа зато што то жели. **11.** Међутим, они који су то учинили својом вољом, нису вредни праштања, јер то нису радили због несреће него из зле намере. Постоји нека праведна навика код свих људи да се љуте за исте неправде више против оних који могу да не чине неправду, а сиромашним или телесно слабир да праштају зато што мисле да греше против своје воље. **12.** Овај, дакле, није достојан никаквог опроштаја, јер нити је био телесно слаб па да се мучи, као што и сами видите, нити је сиромашан за вршење литургија, као што ћу ја доказати. Он је, дакле, иако је имао велику могућност да помогне, био толико покварен, (с. и ништа није урадио), па како да не буде с правом омрзнут од свих вас? **13.** Свакако, ниједан вас грађанин не би мрзео што сте одрекли већничко место овом, <који> не само да је једну страну, него обе, како изгледа, издао, тако да не доликује да буде пријатељ ни онима који су остали у граду²⁷ (јер није прихватио да дође када су они били у опасности), нити онима који су заузели Пиреј,²⁸ јер није хтео да дође са њима из Филе, све то је чинио иако се назива атинским грађанином. **14.** Ако, пак, постоји неки део грађана који је учествовао у истим радњама као и он, са њима заједно нека буде булеута, ако икада, (не дај боже) добију власт у полису.

То да је живео на Оропу код заштитника и стекао довољно имовине и да није ни у Пиреју ни у Атини (граду) узео оружје да се бори, чућете од сведока, како бисте првенствено сазнали да о томе говорим истину.

СВЕДОЦИ

15. Њему, дакле, преостаје да говори да је због неке настале телесне болести био неспособан да помогне људима у Пиреју, а да је лично обећао да ће од своје имовине или дати новац за ваш народ или да ће наоружати неке од својих суграђана, као што су учинили и многи дру-

²⁷ Олигархијска власт.

²⁸ Демократске снаге.

ги грађани који нису физички могли да учествују. **16.** Да не би, дакле, могао да вас превари својим лажима, и то ћу вам сада јасно доказати, пошто ми после неће бити дозвољено да га контролишем када изађем одавде. Позови ми дакле Диотима из Ахарне и оне који су заједно с њим били изабрани да наоружају грађане од новца који је дат као допринос.

СВЕДОЧЕЊЕ ОНИХ КОЈИ СУ БИЛИ ИЗАБРАНИ ЗАЈЕДНО СА ДИОТИМОМ

17. Овај, дакле, није мислио како да буде од користи полису у таквим временима и у таквој политичкој ситуацији, него се припремио како да нешто заради од ваших несрећа. Наиме, полазећи из Оропа, некад сам, а некад на челу других којима су ваше несреће биле срећа, **18.** пролазећи кроз поља и срећући најстарије грађане који су живели у демима – а били су скромног имовинског стања располажући само најнеопходнијим стварима – били су благонаклони према народу, али немоћни због старости да помогну, њима је отимао имовину, сматрајући да је боље да сам понешто ућари него да им не учини нажао. Сада сви они не могу да га гоне из оног истог разлога због ког ни тада нису могли да притекну у помоћ полису. **19.** Стога не треба он двапут да има корист због њихове немоћи, први пут када је узео оно што су имали, и сада уколико буде од вас одобрен за булеуту. Напротив, уколико се било ко буде појавио од тих оштећених, сматрајте то као велику ствар, а њега да омрзнете што се усудио да отме имовину оних којима други желе да дају нешто од своје, жалећи их због њихове немаштине. Позови ми сведоке.

СВЕДОЦИ

20. Ја, заиста, не знам зашто бисте ви требало о њему да имате друкчије мишљење него што имају његови укућани. Наиме, његови греси су такви да и ако се ни о шта друго није огрешио, само због њих је праведно да буде одбијен. Оно због чега га је његова мајка оптуживала док је била жива, изоставићу, а по ономе што је учинила при крају живота, лако је да схватите какав је био према њој. **21.** Наиме, она није имала поверење да себе њему повери кад умре. Верујући, међутим, Антифану, иако му није била ништа, дала му је суму од три mine за своју сахрану, изостављајући њега који је био њен син. Није ли јасно да је знала да он није достојан да учини оно што треба за њу? **22.** Ако је, дакле, мајка – која га је родила и која када јој деца наносе неправду све подноси и када нема користи, мисли да много добија због тога што о ономе што се догађа просуђује пре свега из љубави, а не аргумената –

мислила да ће је покрасти чак и када буде мртва, шта ондави треба о њему да мислите? **23.** Уосталом, свако ко се тако огреши о своје најближе, шта би тек урадио туђинцима? Зато, да је све ово истина, саслушајте оног што је добио новац и сахранио је.

СВЕДОК

24. С каквим размишљањем бисте ви њега, дакле, изабрали за булеуту? Да ли што се није огрешио? А против отаџбине је учинио највећа кривична дела. Да ли због тога што ће постати бољи? Па, ако се прво поправи, после нека тражи да буде булеута у полису. Нек учини неко очигледно добро као што је тада учио зло. Иначе, паметније је да свима по обављеној заслуги одајемо захвалност. Мени се, наима, чини да је управо страшно ако никада не буде кажњен за оно што је већ згрешио, а за оно добро што тек намерава да учини да унапред буде почашћен. **25.** Да ли га, међутим, треба одобрити да би грађани постали бољи увиђајући како сви добијају исте почести? Постоји, ипак, опасност да ће и поштени, кад схвате да су и нечасни подједнако почашћени, престати да чине добра дела, мислећи да је особина таквих људи да цене зле и да заборављају добре. **26.** И ово треба да имате на уму да, ако је неко издао утврђење или брод или неки логор у којем се, ето, десило да је биодео грађана, најстрожом казном био би кажњен, а он, иако је издао цео полис, припрема се не да буде кажњен <него да буде почашћен>. Било би праведно да свако ко је, као овај овде тако очигледно издао слободу, не би требало да се бори не за већничко место него да не изгуби слободу и избегне најстрожу казну.

27. Чујем га како се правда да би о томе, ако је био преступ да си у то време одсутан, постојао изричит закон, као и о другим преступима. Наравно да не мисли да ви не знате да о величини преступа није написан никакав закон. Јер, да ли би икад иједан беседник могао ида помисли, или законодавац да очекује, да ће неко од грађана направити такав злочин? **28.** Зар не би засигурно, кад би неко напустио свој положај, чак и ако сам полис није у опасности, но друге је доводио у ту ситуацију, био донесен закон за оног ко се тако страшно огрешио? А кад би неко напуштао овај полис, док је и сам полис у опасности – за то да се, пак, не донесе закон! И те како бисе донео, да је неко могао и да помисли да ће ико од грађана икад учинити такав злочин. **29.** Ко вас не би с правом оптужио да сте метецима, због тога што нису похрлили у помоћ народу, доделили признање вредно нашег полиса, а њега, који је противно својим обавезама издао полис, зашто не бисте казнили, ако не неком другом већом казном, бар одузимањем грађанских права сада? **30.**

Сетите се зашто сте некад одавали признање људима који су се показали корисним за полис а кажњавали одузимањем грађанских права лоше грађане. Показало се, наиме, да је било и једног и другог. Зато то треба учинити, више због оних који ће доћи на свет него због оних који су већ рођени, да не би ни на који начин покушали да буду кварни, већ да би се припремали и били вољни да постану честити грађани. **31.** Промислите још и ово! Изгледа ли вам да ће се он старати око полагања заклетви²⁹, тај који је делима издао богове отаца? Да ли ће тај ишта ваљано смислити за државно уређење, кад већ није помислио да учествује у ослобађању отаџбине? Да ли ће, пак, тајне да чува, тај који се није удостојио да учини оно што је већ установљено? Доликује ли да се пре ода признање ономе који се, макар и последњи, није појавио у опасностима, него онима што су толико допринели успеху? Срамно би било кад бисте њега једног, који је омаловажавао све грађане, одабрали за већника. **32.** Видим да су неки спремни да му сада помогну и да вас моле за њега, пошто мене нису могли да убеду. Међутим, када су опасности биле највеће и ваше борбе најжешће, а награда је била управо државно уређење, зар није требало тада да се бори за слободу, а не само за већничку функцију? Тада га нису молили да вама помогне и целокупном полису, да не изда ни отаџбину ни Веће, чији сада тражи да буде члан, немајући права на то, док су други за то подметнули леђа. **33.** Он сам, булеуте, нема право да се љути ако у томе не успе. Наиме, ви њега не лишавате грађанских права него је он самог себе ономад лишио³⁰ кад није прихватио да буде уз вас и да се тако бори за Веће. Но, сада је радо дошао да буде изабран на функцију.

34. Мислим да сам довољно рекао, мада сам много тога и изоставио. Верујем, међутим, да ви и без тога сами знате оно што је добро за полис. Не треба ви да користите неке друге доказе о онима који треба да постану већници него свој лични пример: какви сте ви били према полису да бисте били одабрани за већника. Његов пример би, свакако, био преседан, стран свакој демократији.

²⁹ Заклетва коју су давали већници.

³⁰ Алузија на поменути Солонов закон о неутралности.

Ifigenija RADULOVIC
Snežana VUKADINOVIC

“DOKIMASIA AGAINST PHILON” OR ON BAD CITIZENS AND
WORTHY ALIENS

Summary

Dealing with the isolation of individuals or a group of people to whom community or even the entire society denied rights or freedoms, Lysias' oration *Dokimasia against Philon* focuses on the relationship citizens – noncitizens of ancient Athens explaining why a bad citizen is not worthier of holding granted civil rights, merely due to the fact that he was an Athenian citizen by birth in comparison to a worthy alien, and points out that the category of citizenry should be based on axiomatic criteria. In the time when Lysias lived and wrote, aliens as foreign inhabitants in Athens, i.e. the metics, were not at all in a favorable position. Although the Athenian democracy offered many possibilities to the metics, such as wide range of prospects for material prosperity and consequently for education and spiritual development, as in orator's case, at the same time it deprived them, as is the case today, of many rights and freedoms, as well as of general recognition and acknowledgment.